

Sanja Klempić Bogadi, Jana Vukić i Ognjen Čaldarović, *Sociološko-demografska studija. Život u povijesnoj jezgri Dubrovnika*. Dubrovnik: Zavod za obnovu Dubrovnika, 2018, 135 str.

Dubrovački turizam danas ima obilježje masovnosti, a ne elitnosti, a njegov nekontrolirani razvoj na prijelazu iz 20. u 21. stoljeće sa sobom je donio brojne negativne posljedice za život lokalnog stanovništva te je potaknuo i ubrzao iseljavanje iz povijesne jezgre Dubrovnika. Razvoj turizma dao je staroj gradskoj jezgri novu dimenziju pretvorivši je u turističko odredište, sa svim prednostima (izvor dobiti) i nedostacima (oduzimanje udobnosti). Posebnu ulogu u tom procesu na početku 21. stoljeća odigrao je kruzing turizam. S obzirom na to da se UNESCO u svom izvješću *Report on the UNESCO-ICOMOS reactive monitoring mission to Old City of Dubrovnik, Croatia from 27 October to 1 November 2015 (The International Council on Monuments and Sites)* iz 2015. osvrnuo na negativan utjecaj kruzing turizma na dubrovačku gradsku jezgru, zahtijevajući da se definira njezin ukupni održivi prihvatni kapacitet koji ne smije prelaziti 8.000 turista dnevno, Gradu Dubrovniku naloženo je da donese Plan upravljanja povijesnom jezgrom. Izrada Plana je u tijeku, a povjerena je Zavodu za obnovu Dubrovnika. Upravo u prvoj fazi izrade Plana upravljanja nastala je *Sociološko-demografska studija. Život u povijesnoj jezgri Dubrovnika*. Studija je objavljena 2018. godine, a njezini su autori demografkinja s Instituta za migracije i narodnosti dr. sc. Sanja Klempić Bogadi te sociolozi dr. sc. Jana Vukić i dr. sc. Ognjen Čaldarović s Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Kako bi se utvrdio aktualni broj stanovnika grada unutar zidina, u listopadu 2016. organiziran je Interni popis stanovništva, kućanstava i stanova. U njegovu provedbu bilo je uključeno i 15 stanovnika stare gradske jezgre u ulozi popisivača volontera. Velika je vrijednost tog popisa jer je ukazao na daljnju depopulaciju i potvrdio trajnu narušenost socijalno-demografske slike gradske jezgre. Na temelju Internog popisa ocrtana je demografska slika preostalih stanovnika, donesena analiza glavnih demografskih pokazatelja i predočeno demografsko urušavanje stanovništva grada prema posebno obrađenim podacima popisa iz 1981, 1991, 2001. i 2011. godine, koje je provodio Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske. Rezultati demografske studije potvrdili su kako u povijesnoj jezgri Dubrovnika danas “vlada” ukupna depopulacija. Godine 2016. u njoj je živjelo svega 1.557

stanovnika u 568 kućanstava, što znači da je u samo pet godina (2011-2016) izgubljena četvrtina tog stanovništva. Očito se u potpunosti promijenila urbana slika stare gradske jezgre koja nikada do sada nije imala manje stanovnika, čak ni nakon Velike *trešnje* 1667. godine kada je, prema najnovijim procjenama akademika Nenada Vekarića, broj preživjelih u gradskoj jezgri bio oko 2.500 (prema procjeni N. Vekarića u potresu je poginulo oko 1.890 osoba ili 42% stanovništva). Na ozbiljnost situacije upućuju i sljedeći podaci: od 1948. do 2016. povijesna jezgra Dubrovnika izgubila je oko 65% stanovništva, dok je u posljednja dva međupopisna razdoblja (1991-2001, 2001-2011) izgubila oko 20% stanovništva u deset godina. Ona je danas niskofertilitetno područje čija je jednostavna reprodukcija zaustavljena još 80-ih godina 20. stoljeća. Analitički pokazatelji dobne strukture stanovništva prema popisu iz 2016. (kao i prema ranijim popisima, od 1991. do 2011) upućuju na daljnje starenje stanovništva. Prosječna starost stanovnika grada danas iznosi visokih 48,6 godina, dok je udio stanovništva starog 65 i više godina 29,5%. Ti podaci ukazuju na iznimno visok stupanj ostarjelosti populacije stare gradske jezgre, posebno kada se uzme u obzir da se prosječna životna dob od 30 godina smatra granicom nakon koje se počinje starjeti. Unutar zidina gotovo je tri puta više starih nego mladih. Autori su se u ovoj demografskoj studiji bavili i strukturama stanovništva po dobi, spolu, obrazovanju, aktivnosti i djelatnosti, sastavom i veličinom kućanstava te tipovima obitelji prema popisima stanovništva od 1981. do 2011. i prema Internom popisu iz 2016. godine. U staroj gradskoj jezgri danas dominiraju samačka kućanstva - 1991. bilo ih je 27,3%, 2011. godine 31,6%, a 2016. čak 32%. Prosječna veličina kućanstava 2016. iznosila je svega 2,6 članova. Sve gore navedeno svjedoči o dubokoj depopulaciji gradskog stanovništva. Dosadašnji trendovi jasno upućuju na to da se na području povijesne jezgre Dubrovnika i dalje mogu očekivati negativni populacijski trendovi, praćeni konstantnim iseljavanjem u ostale dijelove Dubrovnika, raslojavanjem kućanstava i starenjem stanovništva.

Drugi, veći dio ove knjige, posvećen je sociološkoj studiji. Uz pomoć radionica, fokus grupa i intervjuja sa stanovnicima povijesne jezgre, ugostiteljima i udrugama nastojali su se identificirati i dokumentirati problemi s kojima se susreću stanovnici grada kako bi se na kraju ponudila moguća rješenja i mjere poboljšanja. U anketiranju je sudjelovalo više od 300 ljudi.

Usmjerenost prema turizmu kao jedinoj gospodarskoj grani i nagli porast broja boravišnih turista, raznih izletnika i gostiju s kruzera za posljedicu je imalo iseljavanje stanovništva iz dubrovačke povijesne jezgre i njezino pretvaranje u turističku destinaciju u kojoj prevladavaju poslovne djelatnosti prilagođene boravku turista (kuće za odmor, apartmani, hoteli, ugostiteljski objekti i suvenirnice čiji se broj iz godine u godinu povećava), uz gašenje svih onih sadržaja od životne važnosti za njezine stanovnike (broj prehrambenih trgovina i trgovina svakodnevnim potrepštinama sveden je na minimum, uz visoke cijene artikala), dok nesnosne gužve i buka u ljetnim mjesecima dodatno otežavaju život preostalim žiteljima. U procesu "turistifikacije" došlo je i do promjene vlasništva nad nekretninama čiji su vlasnici postali stranci ili ostali hrvatski građani koji u njima tek povremeno borave. Naime, nagli porast cijena nekretnina nagnao je mnoge stanovnike da prodaju svoje kuće i stanove i odsele se u druge, mirnije dijelove Dubrovnika. Drugi su pak iselili kako bi naslijeđene ili otkupljene nekretnine pretvorili u apartmane i kuće za odmor za iznajmljivanje mnogobrojnim turistima koji posjećuju Dubrovnik. Stoga autori na temelju sociološkog istraživanja kao glavnu mjeru za sprječavanje depopulacije predlažu prvo zadržavanje postojećeg stanovništva unutar gradskih zidina, a tek onda stimuliranje dolaska mlađih stanovnika raznim mjerama stambene politike. Glavni naglasak stavljaju na podizanje kvalitete života regulacijom turističkog opterećenja jezgre, uspostavljanjem sigurnosti i komunalnog reda te osiguranjem bolje opskrbe svakodnevnim potrepštinama.

Studija je bogato ilustrirana brojnim tabelama, grafikonima i fotografijama koje zorno prate tekstualni dio i iz kojih se lako uočavaju depopulacijski procesi unutar stare gradske jezgre. U drugom dijelu izdvojena su i najzanimljivija mišljenja stanovnika o problemima s kojima se susreću u svakodnevnom životu, kao i najbolji prijedlozi mjera za očuvanje života unutar dubrovačke povijesne jezgre.

Sociološko-demografska studija. Život u povijesnoj jezgri Dubrovnika Sanje Klempić Bogadi, Jane Vukić i Ognjena Čaldarovića vrijedna je publikacija koja ocrtava razmjere depopulacije unutar povijesne jezgre Dubrovnika u posljednjih 40-ak godina. Predstavlja jednu od ukupno dvije publikacije koje se bave procesom depopulacije u povijesnoj jezgri Dubrovnika na prijelazu iz 20. u 21. stoljeće. Podsjetimo, sličnu publikaciju pod

nazivom *Dubrovnik: kontaktno područje stare gradske jezgre. Studija sociologijskih i funkcionalnih aspekata* objavili su još davne 1987. godine u Zagrebu, u izdanju Urbanističkog instituta SR Hrvatske i Zavoda za prostorno planiranje, Rafaela Kovačević, Ivan Rogić, Bajro Sarić i Vesna Šikić. Ta studija iz 80-ih godina prošlog stoljeća upozorila je na početak starenja stanovništva povijesne jezgre Dubrovnika. No, od tada do danas nisu se poduzele adekvatne mjere kako bi se taj proces zaustavio ili bar donekle usporio. Sada su te mjere ukoričene i stavljene na jedno mjesto te - iako zahtijevaju dodatnu razradu i promišljanje - mogu poslužiti kao početni model za zaustavljanje depopulacije unutar povijesne jezgre Dubrovnika.

Krajnji je trenutak da se osmisli model kojim bi se grad napokon vratio svojim građanima. Ne model na štetu turizma od kojeg svi izravno ili neizravno živimo, već održivi model njegovog upravljanja, koji uzima u obzir potrebe lokalnog stanovništva, ali i svih dionika turističkih tijekova u Dubrovniku. Grad ne nosi titulu zaštićenog spomenika kulture samo zbog svojih očuvanih zidina, kula, tvrđava, palača, ulica i crkava. Nosi je i zbog činjenice što je to grad u kojem se još uvijek živi, radi i spava. Upravo tu i takvu sliku Dubrovnika kao živog grada, grada svojih građana, trebalo bi očuvati i ubuduće prikazivati na svim turističkim promotivnim spotovima i inozemnim predstavljajima naše turističke ponude.

Ana Prohaska Vlahinić